

INDUSTRIJA NAFTE, DERIVATA NAFTE I GASA

1,14

PREGLED REALIZACIJE PREPORUKA BK

Preporuke:	Prvobitno date u BK:	Značajan napredak	Određeni napredak	Bez napretka
Imajući u vidu da je izmenama Zakona o akcizama u septembru 2023. godine sistemski uređeno regresiranje dela akcize za gorivo koje nabavljaju registrovana poljoprivredna gazdinstva, razmotriti ukidanje fiksirane cene evrodizela u Uredbi o ograničenju visine cene derivata nafte.	2023		√	
Ukinuti Uredbu o ograničenju visine cena derivata nafte.	2022			√
Uvesti markiranje derivata koji se prodaju plovilima u domaćem saobraćaju.	2021			√
Ponovo uvesti refakciju akcize na gorivo koje se koristi u domaćem vodnom saobraćaju.	2021			√
Smanjiti nivo akciznog oporezivanja za TNG u cilju povećanja potrošnje ovog derivata.	2021			√
Primeniti opštu stopu PDV-a od 20% na potrošnju CNG-a i uvesti adekvatni nivo akciznog oporezivanja, radi eliminisanja efekata povlašćenog tretmana CNG-a u odnosu na ostala pogonska goriva.	2021			√
Zaključiti bilateralne sporazume o pravu transportera na povraćaj PDV-a na gorivo kupljeno u Srbiji sa Bugarskom, Turskom, Grčkom, Severnom Makedonijom i Crnom Gorom, kao i sa ostalim zemljama čiji kamioni koriste Srbiju kao tranzitnu zemlju.	2021			√

STANJE

Sektor nafte i gasa je tokom 2023. godine bio pod značajnim uticajem eksternih faktora koji su oblikovali proizvodnju, logistiku i finalnu potrošnju nafte i naftnih derivata. Makroekonomsko okruženje u Evropi i svetu je, pod uticajem visoke inflacije, visokih kamatnih stopa i posledičnog smanjenja obima ekonomskih aktivnosti, uticalo na postepen pad cena sirove nafte u odnosu na prethodnu godinu. Geopolitička situacija, promene i stabilizacija obrazaca u globalnoj trgovini, nove tehnologije u proizvodnji i korišćenju energije kao i propisi u oblasti energetske tranzicije takođe su doprineli trendu smanjenja tražnje za naftom i naftnim derivatima.

Cena sirove nafte Brent u 2023. godini bila relativno stabilna i iznosila je u proseku oko 83 USD/bbl, što je za oko 18 USD manje od prosečne cene tokom 2022. godine. Najviša cena tokom godine je bila oko 98 USD/bbl u septembru, dok je najniža cena bila oko 71 USD/bbl tokom marta meseca.

Kompanije koje posluju u Sektoru nafte i gasa u Republici Srbiji su u svojim procesima tranzicije u energetske kompanije tokom 2023. godine nastavile sa ulaganjem u oblasti obnovljivih izvora energije, prevashodno u cilju povećanja proizvodnje električne energije iz solarnih panela na stanicama za snabdevanje gorivom. Kako bi se proces zelene tranzicije u

sektoru energetike i privredi Republike Srbije pospešio, neophodno je da se nastavi proces donošenja odgovarajućih propisa uz konsultacije i saradnju sa privredom.

Istakli bismo da je ograničenje cena motornih goriva u Republici Srbiji, koje je po prvi put propisano 10. februara 2022. donošenjem Uredbe o ograničenju visine cena derivata nafte radi sprečavanja negativnih efekata nastalih usled globalnih tržišnih poremećaja i dalje na snazi, iako je u odnosu na 2022. godinu došlo do stabilizacije snabdevanja i cena energenata. Uredba o privremenoj meri ograničavanja cene gasa i nadoknadi razlike u ceni prirodnog gasa nabavljenog iz uvoza ili proizvedenog u Srbiji u slučaju poremećaja na tržištu prirodnog gasa je produžavana i drugi put u oktobru 2023. godine.

Prema podacima iz Energetskog bilansa Republike Srbije, proizvodnja nafte u zemlji obavlja se na 870 naftnih i 69 gasnih bušotina u eksploataciji. Pored navedenih, u 2023. godini dodatno je pušteno u rad 42 nove bušotine (41 razradna i 1 istražna bušotina). U oblasti proizvodnje naftnih derivata u zemlji, kompanija NIS a.d. Novi Sad je jedina koja poseduje prerađivački kompleks ukupnog kapaciteta prerade 4,8 miliona tona sirove nafte godišnje koji se nalazi u Pančevu.

Proizvodnja tečnog naftnog gasa (TNG), kao derivata

prirodnog gasa, obavlja se u Elemiru u Pogonu za pripremu i transport nafte i gasa NIS a.d. Novi Sad, u Odžacima i to u pogonima Standard gas d.o.o. i u pogonima Hipol a.d, gde se kao sirovina za proizvodnju koristi uvozni gasni kondenzat, odnosno široka frakcija lakih ugljovodonika. Proizvodnju propan-butan smeše i autogasa, zasnovanu na namešavanju komponenata, obavlja kompanija Petrol LPG d.o.o. Beograd u pogonu u Smederevu, a kompanija VML d.o.o. Beograd obavlja istu delatnost u pogonu u Jakovu.

Transport derivata nafte u Republici Srbiji obavlja se železničkim, brodskim i drumskim saobraćajem. Od rafinerija do terminalskih postrojenja uglavnom se obavlja železničkim i brodskim transportom, a u razvoju do krajnjih potrošača, drumskim. Jedino privredno društvo koje obavlja delatnost transporta nafte naftovodom u Republici Srbiji je Transnafta AD Pančevo po regulisanim cenama s obzirom da je navedena delatnost od opšteg interesa. Kompanija obavlja delatnost transporta nafte naftovodom koji se prostire na trasi od reke Dunav od Sotina na granici sa Republikom Hrvatskom do Rafinerije Pančevo i njegova ukupna dužina je 154,5 km. Deonica Bačko Novo Selo - Rafinerija Novi Sad dugačka je 63,3 km, a deonica Rafinerija Novi Sad - Rafinerija Pančevo 91 km. Procenjena količina uvozne sirove nafte za 2023. godinu koja se transportuje deonicom naftovoda DN-2 (Novi Sad - Pančevo) i ulazi u rafineriju je 2,850 miliona tona, a domaće sirove nafte je 0,700 miliona tona. Ovaj naftovod je deo magistralnog Jadranskog naftovoda (JANAF), puštenog u rad 1979. godine. Pripadajuću infrastrukturu naftovoda čini terminal u Novom Sadu sa četiri rezervoara za sirovu naftu od po 10.000 m³ i dva rezervoara od po 20.000 m³, dispčerskim centrom i pumpnom stanicom, mernom stanicom u Pančevu i osam blok-stanica duž trase naftovoda.

Ukupno snabdevanje sirovom naftom i poluproizvodima iz domaće proizvodnje za preradu u rafinerijama u 2023. godini je bilo oko 3,882 miliona tona, što je niže za oko 5,3% u odnosu na 2022. U 2023. godini proizvedeno je takođe oko 0,830 miliona tona sirove nafte (21,4% od ukupne potrošnje), a 3,052 miliona tona (78,6%) je obezbeđeno iz uvoza. Proizvodnja derivata u 2023. godini iznosila je oko 4,081 miliona tona, što je oko 10% manje u odnosu na 2022. godinu. Uvoz derivata iznosio je 0,900 miliona tona kao i prethodne godine, dok je izvoz bio 0,559 miliona tona odnosno oko 16,3% manje.

Ukupna proizvodnja prirodnog gasa u zemlji u 2023. godini iznosila je 312,848 miliona m³, oko 5,4% manje od prethodne godine, dok je uvoz iznosio 2.645,490 miliona m³, odnosno oko 6,9% manje.

POBOLJŠANJA

Pre svega, došlo je do stabilizacije snabdevanja naftnim derivatima na globalnom tržištu, u smislu dostupnih količina i mogućnosti dopreme, što se svakako pozitivno odrazilo i na region jugoistočne Evrope, usled čega je velika većina zemalja u okruženju ukinula ograničenje cena naftnih derivata.

Nastavljene su aktivnosti državnih organa u oblasti energetske tranzicije. Održana je javna rasprava u vezi Predloga Uredbe o utvrđivanju Integrisanog nacionalnog energetskog i klimatskog plana Republike Srbije za period do 2030. godine, uključujući perspektivu do 2050. godine i očekuje se njeno skoro usvajanje. U narednom periodu očekuje se i pokretanje javne rasprave u vezi sa Strategijom razvoja energetike Republike Srbije do 2040. godine, sa projekcijama do 2050. godine.

Došlo je do poboljšanja u oblasti uspostavljanja sistemskog subvencionisanja snabdevanja poljoprivrednika gorivom po povlašćenoj ceni, gde je početkom 2024. godine uvedena refakcija akcize, koja nakon poslednjeg povećanja od 1. maja 2024. godine iznosi 53,8 RSD po litru, do 100 litara po hektaru prijavljene površine, a najviše do 100 hektara površine. Time su se stekli preduslovi za rešavanje pitanja ograničenja cena derivata.

PREOSTALI PROBLEMI

Ograničenje cena naftnih derivata u Republici Srbiji od 2022. godine negativno je uticalo na poslovanje kompanija i narušilo tržište naftnih derivata. Iako je snabdevanje derivatima značajno unapređeno u odnosu na 2022. godinu i odvija se nesmetano, cene naftnih derivata su u Republici Srbiji i dalje regulisane od strane državnih organa.

Povezan i veoma značajan problem ostaje netržišna cena evrodizela za registrovana poljoprivredna gazdinstva, određena kao obavezujuća za jednog dobavljača na tržištu, koja je dovela do značajne preraspodele tržišnih udela u segmentu snabdevanja poljoprivrede. Kao što je navedeno, početkom 2024. godine uvedena je refakcija akcize za poljoprivrednike za namensku potrošnju goriva kao vid subvencionisane cene, te je ovo još jedan razlog zašto cena evrodizela ne treba da više bude regulisana.

Skrenuli bismo pažnju da se od 2026. godine za određene robe koje se izvoze u EU primenjuje Mehanizam prekograničnog prilagođavanja ugljenika (CBAM od Carbon

Border Adjustment Mechanism), odnosno prekogranična taksa koja se obračunava na osnovu emisija ugljen-dioksida ili drugih gasova sa efektom staklene bašte koji nastaju tokom proizvodnje. Određene kompanije su takođe u obavezi da mere emisije ugljen-dioksida od oktobra 2023. godine. Ono što nedostaje u ovom momentu u Srbiji je usklađivanje nacionalnih propisa radi pripreme za implementaciju CBAM mehanizma, kao i mogućnosti za trgovinu emisijama.

Trenutno se najveći deo plovila u domaćem saobraćaju nelegalno snabdeva derivatima putem autocisterni na mestima koja ne ispunjavaju ni minimum bezbednosnih i ekoloških kriterijuma. Uvođenjem markiranja derivata koji se prodaju plovilima u domaćem saobraćaju sprečile bi se zloupotrebe sa korišćenjem nemarkirane (carinske) robe u kabotaži, što bi pozitivno uticalo na prihode budžeta Republike Srbije i omogućilo jednostavnu proveru brodova u domaćem saobraćaju u pogledu mesta snabdevanja.

Ponovno uvođenje refakcije akcize na gorivo koje se koristi u domaćem vodnom saobraćaju, za koje brodar dostavi dokaz da se snabdeo na mestu predviđenom za snabdevanje brodova pogonskim gorivom, pozitivno bi uticala na konkurentnost rečnog transporta kao ekološki prihvatl-

jivog vida transporta. Takođe, refakcija akcize na ovo gorivo bi snabdevanje na legalnim bunker stanicama učinilo atraktivnom opcijom za brodare čime bi se eliminisali bezbednosni i ekološki rizici koji postoje kod sadašnjeg načina snabdevanja pogonskim gorivom putem autocisterni.

I pored intenzivne i kontinuirane kontrole nelegalne trgovine naftnim derivatima u zemlji, istu je neophodno nastaviti, uz obezbeđenje i razvoj kapaciteta inspeksijskih organa za obavljanje kontrolnih aktivnosti.

Usled visokog nivoa akciza na tečni naftni gas TNG, koji je i među najvišim u regionu, destimuliše se korišćenje ovog ekološkog derivata.

Nedostatak akciza i niža poreska stopa od 10% za promet komprimovanog naftnog gasa CNG, sa druge strane, čini promet CNG-a konkurentnijim u odnosu na ostala pogonska goriva.

U međunarodnom putničkom i teretnom drumskom transportu vozila kupuju manje količine goriva u Srbiji, dok je sa druge strane sve veći broj domaćih prevoznika koji kupuju gorivo van Srbije usled povoljnije akcizne politike u zemljama regiona.

PREPORUKE SAVETA

- Imajući u vidu da je počev od 2024. godine uvedena refakcija akciza za poljoprivredna gazdinstva, razmotriti ukidanje fiksirane cene evrodizela u Uredbi o ograničenju visine cene derivata nafte.
- Ukinuti Uredbu o ograničenju visine cena derivata nafte.
- Uskladiti nacionalnu regulativu radi implementacije Mehanizma prekograničnog prilagođavanja ugljenika (CBAM od Carbon Border Adjustment Mechanism) i uvođenja sistema za trgovanje emisijama.
- Uvesti markiranje derivata koji se prodaju plovilima u domaćem saobraćaju.
- Ponovo uvesti refakciju akcize na gorivo koje se koristi u domaćem vodnom saobraćaju.
- Smanjiti nivo akciznog oporezivanja za TNG u cilju povećanja potrošnje ovog derivata.
- Primeniti opštu stopu PDV-a od 20% na potrošnju CNG-a i uvesti adekvatan nivo akciznog oporezivanja, radi eliminisanja efekata povlašćenog tretmana CNG-a u odnosu na ostala pogonska goriva.
- Zaključiti bilateralne sporazume o pravu transportera na povraćaj PDV-a na gorivo kupljeno u Srbiji sa Bugarskom, Turskom, Grčkom, Severnom Makedonijom i Crnom Gorom, kao i sa ostalim zemljama čiji kamioni koriste Srbiju kao tranzitnu zemlju.